

DOI 10.32782/2786-8559/2024-4-26

УДК 331.5

Стожок Аліна Юріївна

аспірантка кафедри соціоекономіки та управління персоналом,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1315-7854>

**ДЕФІНІЦІЯ «СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ»:
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНІСТЬ**

У статті висвітлено теоретичні підходи до тлумачення поняття «соціальна мобільність» у контексті історичних аспектів та сучасних викликів та загроз, породжених повномасштабною війною та наслідками пандемії COVID-19. Досліджено та проаналізовано підходи зарубіжних та вітчизняних науковців до визначення соціальної мобільності через призму освіти, кваліфікації, професії, доходів, заробітної плати, соціального статусу, міграційні процеси. Обґрунтовано концепт соціальної мобільності, характеризуючи останню через соціально-економічні показники відповідно до рівня аналізу, концепцій та компонентів. Розглянуто взаємозв'язок між соціальними інститутами, змінами у структурі зайнятості, економічним зростанням, розвитком людського капіталу та процесами соціальної мобільності. Проведено аналіз тлумачення поняття «соціальна мобільність» міжнародними інституціями та сконструйовано власне бачення поняття соціальної мобільності працівників, яке передбачає зміни у кар'єрі, доходах та рівні заробітної плати, освітньо-кваліфікаційному рівні, здобутті нових навичок та досвіду, а також соціальному захисті. Визначено, що соціальна мобільність працівників є процесом, який дозволяє працівникові змінювати один вид діяльності на інший, успішно опановувати нові технології, реалізовувати вертикальну та горизонтальну кар'єру, пристосовуватись до внутрішнього та зовнішнього середовища. Підкреслено вагомість впливу соціально-економічних трансформацій на процеси соціальної мобільності під час повоєнного відновлення людського капіталу та економіки країни загалом. Акцентовано увагу на вагомості дослідження процесів соціальної мобільності у період повоєнної відбудови, а саме під час посткризового відновлення економіки та необхідного розвитку освітньо-трудового потенціалу держави. Наголошено на врахування принципів різноманітності, рівноправності та інклюзивності, стратегічного лідерства, злагодженої взаємодії роботодавців та державних інституцій у теоретичних та практичних дослідженнях підвищення соціальної мобільності працівників.

Ключові слова: соціальна мобільність, працівники, соціальний захист, ризики, ринок праці.

Alina Stozhok

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

**DEFINITION OF SOCIAL MOBILITY:
EVOLUTION AND MODERNITY**

The article highlights theoretical approaches to the interpretation of the social mobility concept in the context of historical aspects and current challenges and threats posed by the full-scale war and the consequences of the COVID-19 pandemic. The approaches of foreign and domestic scholars to the definition of social mobility through the perspective of education, skills, occupation, income, wage, social status, and migration processes are studied and analyzed. The social mobility concept is substantiated, characterizing the latter through socio-economic indicators according to the level of analysis, concepts, and components. The connection between social institutions, changes in the structure of employment, economic growth, human capital development, and social mobility processes is considered. The author examines the interpretation of the social mobility concept by international institutions and constructs his own vision of the concept of social mobility of employees, which involves changes in career, income and wage, education and occupation, acquisition of new skills and experience, as well as social protection. It is determined that social mobility of employees is a process that allows an employee to change from one type of activity to another, successfully master new technologies, implement vertical and horizontal career growth, and adapt to the internal and external environment. The importance of the impact of socio-economic transformations on the processes of social mobility during the post-war recovery of human capital and the economy is emphasized. Attention is focused on the importance of studying the processes of social mobility in the period of post-war reconstruction, namely during the post-crisis economic recovery and the necessary development of the educational and labour potential of the state. The author

emphasizes that the principles of diversity, equity and inclusion, strategic leadership, and coordinated interaction between employers and state institutions should be considered in theoretical and practical studies of increasing the social mobility of employees.

Keywords: *social mobility, employees, social protection, risks, labour market.*

Вступ. Питання соціальної мобільності є особливо актуальними в умовах соціально-економічних змін та реструктуризації різних сфер суспільного життя. Під час кризових суспільно-політичних явищ, а саме у період постпандемії та війни, пришвидшуються процеси соціальної мобільності, змінюється їх щільність та масштаби. Перехід до дистанційної форми зайнятості внаслідок поширення захворюваності COVID-19 та ринку «роботодавця» через повномасштабну війну започаткував прогресивний підхід до принципів застосування необхідних професійних компетенцій фахівцями, а саме мобільного реагування на нові виклики, оперативного прийняття рішень, готовності швидко адаптуватись до нових умов праці, здатності до розробки дієвої стратегії побудови ефективних взаємин.

У період динамічних змін зростає відкритість соціальних прошарків, що посилює процеси соціальної мобільності. Трансформації у соціальній структурі, поява нових соціально-професійних груп, втрата робочих місць, скорочення штату та закриття окремих підприємств, нерівномірність територіального розвитку, диференціація заробітної плати за видами економічної діяльності – ці процеси спричиняють соціальну ізоляцію та соціальну зневіреність.

Зазначене свідчить про необхідність розширення поглядів щодо соціальної мобільності як одного з процесів мінімізації соціальних ризиків на ринку праці і, відповідно, підкреслює актуальність досліджуваної проблематики.

Матеріали та методи. Аспекти соціальної мобільності працівників займають чільне місце у площині наукових досліджень від середини 19-го сторіччя. Відтоді науковий інтерес до цього питання посилювався з урахуванням особливостей розвитку глобалізаційних та інтеграційних аспектів соціально-економічних процесів. Відтак, проблематика соціальної мобільності висвітлена у наукових працях таких зарубіжних та вітчизняних науковців, як П. Сорокін, М. Фолінг, Дж. Голдторп, Г. Філдс, Е. Шоррокс, Дж. Веймарк, С. Оксамитна, Г. Рідкодубська, О. Балакірева, Ю. Середа, Д. Дмитрук, Н. Коваліско, Л. Сушенцева. Варто зауважити, що попри академічну зацікавленість тематикою соціальної мобільності, ретельного дослідження вимагає питання теоретичного обґрунтування поняття соціальної мобільності працівників під впливом руйнівних факторів, породжених активними бойовими діями внаслідок повномасштабної війни, наслідків пандемії коронавірусу, світових трендів на ринку праці.

Мета статті полягає у теоретичному узагальненні підходів до тлумачення поняття «соціальна мобільність» у контексті історичних аспектів та сучасних викликів і загроз.

Результати. Попри те, що дослідження соціальної мобільності сягають вікторіанської епохи, спостерігається дефіцит історичних емпіричних досліджень мобільності. Перші спроби вивчення соціальної мобільності спираються на дані реєстрів шлюбів у Великій Британії. Оскільки англійські церкви були зобов'язані реєструвати професію обох партнерів та їхніх батьків на момент одруження, ці дані були основою для вимірювання рівня професійної мобільності між поколіннями. Такий спосіб отримання емпіричних даних дістав назву «метод моментального знімку» (snapshot method) через неправдоподібність отриманих результатів внаслідок відсутності інформації про мобільність протягом трудового життя людини, що своєю чергою впливало на обмеження дослідження індивідуальної та кар'єрної мобільності [1].

Цікавим є те, що такий підхід до інтерпретації соціальної мобільності відображав аспекти гендерної нерівності у суспільстві, оскільки врахував лише дані про мобільність чоловіків. Крім того, аналіз вищенаведених даних не містив жодної інформації про доходи, що є найбільш вагомим елементом досліджень. Варто зазначити, що проекція цього підходу має відголоси і у наш час: в українському суспільстві і досі існують династії лікарів, військових, і останнім часом династія банкірів, яка, на жаль, не витримала конкуренції на ринку праці. Це свідчить про те, що дохід і матеріальне становище поколінь відіграє одну із ключових ролей у висхідній соціальній мобільності.

Аналіз інформаційних джерел дав можливість стверджувати, що теоретичний фундамент наукового аналізу соціальної мобільності заклав видатний американський соціолог П. Сорокін [2], який розглядав соціальну мобільність як процес у якому відбувається перехід індивіда з однієї соціальної позиції в іншу як в горизонтальній, так і вертикальній площинах.

На думку науковця, має місце як висхідна мобільність, яка полягає у проникненні індивіда з нижчої соціальної площини у вищу, так і низхідна, яка передбачає падіння індивіда з вищої соціальної позиції на нижчу [2, с. 292–293]. Крім того, автор зазначає, що соціальна мобільність має як інтенсивність, що характеризується наявністю руху за певний період часу, так і всезагальність у вертикальному спрямуванні [2, с. 294].

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що поєднання інтенсивності та відносної всезагальності вертикальної мобільності у певній соціальній сфері, для прикладу, у економіці, дає можливість отримати сукупний показник вертикальної економічної мобільності суспільства. Таким чином, беручи до порівняння два суспільства або одне й те ж суспільство у різні етапи його розвитку, можна виявити, що у якомусь із них або у якийсь період мобільність була вищою [2, с. 294].

П. Сорокін актуалізує міжгенераційну мобільність, зазначаючи про наявність залежності соціального статусу нащадків від соціального статусу батьків. Відповідно, вчений стверджує про появу інституту успадкування соціального статусу [2, с. 318].

М. Фолінг [3] наголошує на потребі у проведенні порівняльних досліджень взаємозв'язку між соціальними інститутами, змінами у професійній структурі та професійною мобільністю. На думку автора, міжгенераційна професійна мобільність є найважливішим рушієм соціальної мобільності шляхом переміщення між ієрархічними соціальними позиціями. Крім того, міжгенераційна професійна мобільність є більш мінливою, а отже, більш чутливою до зрушень на ринку праці, ніж міжгенераційна соціальна мобільність. Відповідно, економічна криза, яка характеризується економічним тиском та високим рівнем безробіття, деформує модель мобільності, яка відображає переміщення між різними рівнями кваліфікації [3].

В економічному вимірі дослідником соціальної мобільності є Дж. Голдторп, який використовував дані щодо зайнятості населення для класифікації соціального статусу. Науковець зробив висновок, що врахування лише доходів для визначення соціальної мобільності призводить до хибних результатів щодо стану та динаміки соціальної нерівності, а також щодо впливу чинників соціального походження на життєві шанси індивіда. Дослідник висловлює думку про те, що на соціальну мобільність працездатного населення впливають такі фактори, як економічна безпека, стабільність та життєві перспективи. Дж. Голдторп стверджує, що посилення соціальної нерівності відбувається через неправильне розташування індивідів у межах соціальних взаємин на ринку праці. Насамкінець, дослідник підкреслює важливість ролі класового структурного контексту для економічної та соціальної мобільності. Автор доводить, що належність індивідів до різних соціальних груп не є тільки обмеженням їхньої соціальної мобільності, але й формує вибір щодо освіти або професії з урахуванням вищезазначених факторів [4].

Вагомий внесок у дослідження соціальної мобільності у економічному вимірі здійснив відомий американський економіст Г. Філдс, один із провідних науковців у галузі економіки праці. Науковець розглядає соціальну мобільність з ура-

хуванням таких соціально-економічних показників як загальний дохід, нарахування, трудовий дохід, багатство, професія, рівень освіти. Крім того, дослідник виокремлює макро- та мікромобільність, які різняться наявністю компонентів: висхідна та спадна мобільність або структурна та обмінна мобільність і класифікація людей за групами економічних змін та їхніми масштабами. [5, с. 56–57]. Вагомим науковим здобутком Г. Філдса є його аналіз шести концепцій соціальної мобільності: незалежність доходів, рух за позиціями, рух за частками, потік доходів, прямий рух доходів, мобільність як вирівнювач довгострокових доходів відносно однорічних доходів [5, с. 59–60]. Г. Філдс наголошує на взаємозв'язку між соціальною мобільністю та економічним зростанням, оскільки, на його думку, економічне зростання може бути важливим фактором, що призводить до висхідної соціальної мобільності [5, с. 66].

Е. Шоррокс, на відміну від Г. Філдса, розглядає соціальну мобільність через призму доходів [6]. Науковець обґрунтував необхідність індексу мобільності, який вимірює нерівність довгострокових доходів відносно середньозваженого початкового та кінцевого доходу, що відрізняється від поняття мобільності Філдса як вирівнювача довгострокових доходів відносно початкового доходу.

Не менш значущий внесок у дослідження соціальної мобільності через рівень доходів зробили такі економісти як С. Чакраварті, Б. Датта та Дж. Веймарк, які запропонували етичний індекс мобільності [7]. Цей індекс набуває додатних (від'ємних) значень, коли сукупний дохід розподіляється більш (менш) рівномірно, ніж початковий дохід. З точки зору добробуту економісти стверджують, що соціально бажана мобільність асоціюється зі структурами доходів, що мають позитивні значення індексу, тоді як соціально небажана мобільність асоціюється зі структурами доходів з від'ємними значеннями індексу.

Актуальним є підхід до розгляду соціальної мобільності через призму професійної освіти та підготовки [8], яка нині становить більш вагому складову концепції розвитку людських ресурсів. Відтак, серед науковців істотною є позиція, яка висвітлює професійну освіту та підготовку каталізатором підвищення соціальної мобільності та, відповідно, скорочення освітньої нерівності. Особливості професійної освіти значною мірою впливають на подальший рух на ринку праці, зокрема успішне працевлаштування та кар'єрні перспективи. Крім того, у сучасному мінливому соціально-економічному середовищі система професійної освіти та підготовки покликана задовольнити потребу у нових навичках та компетенціях, яких вимагає ринок праці.

Підсумовуючи вищенаведений аналіз, можемо стверджувати, що поняття соціальної мобільності

визначається через характеристику соціально-економічних показників відповідно до рівня аналізу, концепцій та компонентів.

Варто зазначити, що наукова спільнота, а саме прихильники теорії людського капіталу, активно висвітлює ідею взаємозалежності рівня освіти від індивідуального доходу. Згаданий взаємозв'язок впливає на соціальну мобільність шляхом горизонтальних та вертикальних переміщень індивідів у суспільстві. Крім того, процеси соціальної мобільності відбуваються через такі соціально-економічні процеси як міграція, урбанізація, модернізація. Слід підкреслити, що вищий рівень освіти призводить до вищого рівня заробітної плати завдяки гідному працевлаштуванню, що своєю чергою сприяє покращенню якості життя та соціальної мобільності від одного до іншого рівня життя, вищого за статусом та ступенем суспільного визнання. Відтак, рівень освіти, заробітної плати та соціальної мобільності впливають на соціально-економічні показники та слугують каталізатором посилення стійкості суспільства, імплементації принципів різноманіття, інклюзії, рівності, впровадження людиноцентризму та інновацій.

С. Оксамитна у своїх дослідженнях значну увагу надає порівнянню освітніх здобутків та класової належності чоловіків і жінок з відповідними характеристиками їхніх батьків. Дослідниця акцентує увагу на тому, що життєвий успіх у гендерному розрізі значною мірою залежить від соціально-класових обставин народження. Саме тому нерівність створює перешкоди для соціальної мобільності, починаючи з періоду раннього розвитку дитини, під час навчання у школі, переходу до вищих рівнів освіти, виходу та просування на ринку праці [9, с. 238–239].

Г. Рідкодубська розглядає соціальну мобільність через призму професії та наявних у фахівця якостей, які є основою професійної мобільності. Особливу увагу авторка відводить інноваційним технологіям навчання як ефективному інструменту реалізації системного підходу до формування готовності до професійної мобільності, оскільки саме інноваційні технології створюють необхідні передумови для розвитку особистості, здатної до адаптації у змінних умовах робочого середовища у процесі професійної діяльності [10, с. 10].

Дослідження О. Балакіревої, Ю. Середи та Д. Дмитрука [11] спрямовані на обґрунтування ключових чинників системних трансформацій, які є визначальними для сучасних процесів соціальної мобільності в Україні. Як і попередня науковиця, вчені висвітлюють питання соціальної мобільності через вплив соціально-економічних трансформацій на професійну мобільність, а також через взаємозв'язок мобільності працюючого населення з економічними стратегіями та поведінкою на ринку праці. Науковці приділяють

значну увагу виявленню та аналізу нових тенденцій освітньо-компетентнісної мобільності як соціального «елеватора» та наголошують на тому, що висхідна соціальна мобільність є передумовою зростання професійного статусу завдяки посиленій вмотивованості, ініціативності та здатності до неперервного навчання.

Українська науковиця Н. Коваліско [12] трактує соціальну мобільність через призму трудової мобільності, а саме «як соціально-економічний процес, що визначає динамічний стан, готовність і здатність індивідів до зміни соціально-трудової позиції, статусу у системі виробничих умов і кон'юнктури регіонального ринку праці». Дослідниця застосовує авторський підхід, який дозволив врахувати структурні зрушення на ринку праці, а також особливості трудової мобільності. Н. Коваліско пропонує до розгляду нову форму мобільності працездатного населення, таку як прихована мобільність, яка зумовлена соціально-економічними труднощами. Дослідниця наголошує на актуальності ролі державного регулювання трудової мобільності шляхом зміцнення захисту від безробіття, активної соціальної політики щодо вразливих категорій працездатного населення і врахування цілей та інструментів політики щодо неформального сектору зайнятості.

Л. Сушенцева [13] розглядає соціальну мобільність у професійному вимірі, акцентуючи увагу на актуалізації освітньо-кваліфікаційної складової особистості з метою формування конкурентоспроможності на ринку праці. На думку дослідниці, сучасні суспільні процеси, які характеризуються глобалізацією, інтеграцією, модернізацією та безперервним соціально-економічним розвитком, висувають нові вимоги до працівників, зокрема спонукаючи їх до професійної мобільності, яка передбачає готовність до зміни виконуваних професійних завдань, робочого місця, здатність швидко опановувати нові спеціальності.

Аналізуючи поняття «соціальна мобільність», варто наголосити на його тлумаченні міжнародними інституціями (табл. 1) з урахуванням викликів, таких як цифровізація, декарбонізація, демографічні зміни, а також наслідки пандемії та війни Росії на території України.

Таким чином, попри масштабність досліджуваної проблематики, процеси соціальної мобільності потребують подальшого вивчення, зважаючи на їхню актуалізацію в умовах значних суспільних, соціально-економічних зрушень, викликів і загроз. Вагомим фактором, що впливає на процеси соціальної мобільності, є механізм функціонування воєнного ринку праці, а також процеси, які матимуть місце під час повоєнного відновлення держави. Розвиток соціальної мобільності потребує врахування принципів різноманітності, рівноправності та інклюзивності,

Таблиця 1 – Напрями характеристики поняття «соціальна мобільність» міжнародними організаціями

Організація	Напрямок	Характеристика
<i>Social Mobility Commission</i>	міжгенераційний, дохідний, професійний, освітній	різниця між життєвими результатами індивіда та результатами батьків [14]
<i>Social Mobility Foundation</i>	економічний, професійний, освітній	взаємодія органів державної влади та роботодавців з метою забезпечення умов у суспільстві для доступу до можливостей, розвитку та гідної винагороди талантів [15, с. 5]
<i>Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)</i>	міжгенераційний	ступінь, до якого люди просуваються вгору (або вниз) соціальними сходами, порівняно з їхніми батьками [16, с. 14]
<i>Sutton Trust</i>	міжгенераційний	зв'язок між результатами дорослої людини та її обставинами в дитинстві [17, с. 17]
<i>World Bank</i>	економічний, освітній	залежність соціально-економічного успіху індивіда від соціально-економічного успіху його батьків [18, с. 2]
<i>United Nations</i>	економічний, дохідний	здатність до переходу від нижчого до вищого рівня освіти чи професійного статусу, або від нижчого до вищого соціального класу чи групи доходів [5, с. 54]
<i>UNESCO</i>	професійний	засіб розвитку кар'єри, який полягає у здобутті нових навичок та отриманні доступу до можливостей [19]
<i>European Central Bank</i>	трудоий	ймовірність переходу від статусу зайнятості до статусу безробітного за певний період часу [20]
<i>World Economic Forum</i>	міжгенераційний, дохідний, освітній	зміна соціально-економічного статусу індивіда відносно соціально-економічного статусу його батьків [21, с. 9]
<i>Federal Reserve Bank</i>	економічний	вплив початкової точки індивіда (у освіті, доходах, соціальному стані) на його фінансовий успіх [22]

Джерело: складено автором на основі [5, с. 14–22]

застосування високоякісних даних, чіткої стратегії та лідерства, а також міждисциплінарного підходу на всіх етапах життєвого циклу працівника. Крім того, особливості повоєнного ринку праці вимагатимуть злагодженої взаємодії роботодавців та державних інституцій, зважаючи на втрати людського капіталу та руйнування соціальної інфраструктури, що своєю чергою актуалізує потребу у теоретичних та практичних дослідженнях підвищення соціальної мобільності працівників шляхом ефективної системи соціального захисту та впровадження вищезгаданих аспектів.

Висновки. Отже, підсумовуючи вищенаведені погляди науковців на соціальну мобільність, можна сформулювати власне бачення соціальної мобільності працівника, яка досягається шляхом змін у кар'єрі, доходах та рівні заробітної плати, освітньо-кваліфікаційному рівні, здобутті нових навичок та досвіду, а також соціальному захисті. Проведений аналіз дає можливість стверджувати, що соціальна

мобільність індивіда – це процес, який дозволяє працівникові змінювати один вид діяльності на інший, успішно опановувати нові технології, реалізовувати вертикальну та горизонтальну кар'єру, пристосовуватись до внутрішнього та зовнішнього середовища. Зважаючи на поглиблення модернізаційних процесів у різних сферах людської діяльності, нині сучасний ринок праці висуває нові вимоги до фахівців, зорієнтовані на постійне самовдосконалення, здатність до швидкої адаптації, самостійного та відповідального прийняття рішень, взаємодії у крос-культурному робочому середовищі. Відповідно, вищезазначене актуалізує потребу у працівниках, які спроможні нагромаджувати свій інтелектуальний та соціальний капітал. Вважаємо, що особливої гостроти дослідження процесів соціальної мобільності набуває у період повоєнної відбудови, а саме під час посткризового відновлення економіки та необхідного розвитку освітньо-трудоого потенціалу держави.

Література:

1. Long J. The surprising social mobility of Victorian Britain. *European Review of Economic History*. 2013. Vol. 17. No. 1. P. 23. Available at: <https://academic.oup.com/ereh/article/17/1/1/493819> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Sorokin P. Society, Culture, and Personality. Their Structure and Dynamics, a System of General Sociology. 1962. 742 p.
3. Pohl M. Occupational mobility in Europe during the crisis: Did the social elevator break? *Research in Social Stratification and Mobility*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2020.100549> (дата звернення: 20.11.2023).

4. Goldthorpe J.H., McKnight A. The Economic Basis of Social Class. 2004. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/93872.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).
5. UNU-WIDER Social Mobility in Developing Countries. Concepts, Methods, and Determinants. 2021. 506 p. URL: <https://www.wider.unu.edu/publication/social-mobility-developing-countries-0> (дата звернення: 20.11.2023).
6. Shorrocks A.F. The Measurement of Mobility. *Econometrica*. 1978. Vol. 46. No. 5. P. 1013–1024. URL: <https://www.jstor.org/stable/1911433> (дата звернення: 20.11.2023).
7. Chakravarty S., Dutta B., Weymark Jh.A. Ethical indices of income mobility. *Social Choice and Welfare*. 1985. Vol. 2. No. 1. P. 1–21. URL: <https://www.jstor.org/stable/41105794> (дата звернення: 20.11.2023).
8. Tsakarissianos G. Social mobility and VET. CEDEFOP. Modernising vocational education and training. Fourth report on vocational education and training research in Europe: background report. Vol. 1. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2009. 67 p. URL: <https://www.cedefop.europa.eu/files/02-Tsakarissianos.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).
9. Оксамитна С.М. Міжгенераційна класова та освітня мобільність. Київ : НАУКМА ; Аграр Медіа Груп, 2011. 287 с.
10. Рідкодубська Г.А. Професійна мобільність майбутнього працівника соціальної сфери: теорія та практика : монографія. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2018. 296 с.
11. Балакірева О.М., Середа Ю.В., Дмитрук Д.А. та ін. Процеси соціальної мобільності в сучасному українському суспільстві : кол. моногр. / за ред. канд. соціол. наук О.М.Балакіревої; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2014. 288 с.
12. Коваліско Н.В., Хоронжий А.Г. Трудова мобільність в умовах регіонального ринку праці. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 174 с.
13. Сушенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія / за ред. Н.Г. Ничкало; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 439 с.
14. Social Mobility Commission State of the Nation 2023: People and places. Presented to Parliament pursuant to section 8B (6), 258 p. 2023. URL: <https://socialmobility.independent-commission.uk/app/uploads/2023/09/state-of-the-nation-2023.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).
15. Social Mobility Foundation. The Employer Index Report. 2023. 37 p. URL: <https://www.socialmobility.org.uk/employerindex> (дата звернення: 20.11.2023).
16. OECD. A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility. Overview and main findings. 2018. 63 p. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/broken-elevator-how-to-promote-social-mobility_9789264301085-en (дата звернення: 20.11.2023).
17. Sutton Trust. About us: Social Mobility. 2017. 56 p. URL: https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2017/07/Social-mobility-delegate-pack_WEB_FINAL.pdf (дата звернення: 20.11.2023).
18. The World Bank. Intergenerational Mobility around the World. Policy Research Working Paper. 2021. 47 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/817351624329601595/pdf/Intergenerational-Mobility-around-the-World.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).
19. UNESCO. Mobile & Agile UNESCO: breaking down 'silos'. Strategic Transformation Newsletter. Special edition on mobility. Perspective 2030. 2019. 4 p. URL: https://ar.unesco.org/sites/default/files/newsletter_strategic_transformation_en_july2019.pdf (дата звернення: 20.11.2023).
20. ECB. Labour market mobility in the central and eastern European EU member states, compared with that of the euro area, Denmark and Sweden, Economic and Monetary Developments. The external environment of the euro area. *Monthly Bulletin*. December, 2011. P. 15–17. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb201112_focus02.en.pdf (дата звернення: 20.11.2023).
21. World Economic Forum. The Global Social Mobility Report 2020. Equality, Opportunity and a New Economic Imperative. Insight Report. 2020. 218 p. URL: https://widgets.weforum.org/reskillingrevolution/wp-content/uploads/2020/05/Global_Social_Mobility_Report.pdf (дата звернення: 20.11.2023).
22. Federal Reserve Bank of St. Louis. Economic Mobility: Research & Ideas on Strengthening Families, Communities & the Economy. 2015. 18 p. URL: <https://www.stlouisfed.org/community-development/publications/economic-mobility> (дата звернення: 20.11.2023).

References:

1. Long J. (2013) The surprising social mobility of Victorian Britain. *European Review of Economic History*, vol. 17, no. 1, p. 23. Available at: <https://academic.oup.com/ereh/article/17/1/1/493819> (accessed November 20, 2023).
2. Sorokin, P. (1962) *Society, Culture, and Personality. Their Structure and Dynamics, a System of General Sociology*. 742 p.
3. Pohlig M. (2021) Occupational mobility in Europe during the crisis: Did the social elevator break? *Research in Social Stratification and Mobility*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2020.100549> (accessed November 20, 2023).
4. Goldthorpe J. H., McKnight A. (2004) *The Economic Basis of Social Class*. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/93872.pdf> (accessed November 20, 2023).
5. UNU-WIDER (2021) *Social Mobility in Developing Countries. Concepts, Methods, and Determinants*. 506 p. Available at: <https://www.wider.unu.edu/publication/social-mobility-developing-countries-0> (accessed November 20, 2023).
6. Shorrocks A. F. (1978) The Measurement of Mobility. *Econometrica*, vol. 46, no. 5, pp. 1013–1024. Available at: <https://www.jstor.org/stable/1911433> (accessed November 20, 2023).

7. Chakravarty S., Dutta B., Weymark Jh. A. (1985) Ethical indices of income mobility. *Social Choice and Welfare*, vol. 2, no. 1, pp. 1–21. Available at: <https://www.jstor.org/stable/41105794> (accessed November 20, 2023).
8. Tsakarissianos G. (2009) Social mobility and VET. *CEDEFOP. Modernising vocational education and training. Fourth report on vocational education and training research in Europe: background report*, vol. 1. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 67 p. Available at: <https://www.cedefop.europa.eu/files/02-Tsakarissianos.pdf> (accessed November 20, 2023).
9. Oksamytna S. M. (2011) *Mizhgeneratsijna klasova ta osvittnia mobil'nist'* [Intergenerational class and educational mobility]. Kyiv: NAUKMA; Ahrar Media Hrup, 287 p.
10. Ridkodubs'ka H. A. (2018) *Professional mobility of the future social worker: theory and practice* [Profesijna mobil'nist' majbutn'oho pratsivnyka sotsial'noi sfery: teoriia ta praktyka]: monograph. Khmelnytsky, 296 p.
11. Balakirieva O. M., Sereda Yu. V., Dmytruk D. A. (ed.) (2014) *Social mobility processes in contemporary Ukrainian society* [Protsesy sotsial'noi mobil'nosti v suchasnomu ukrains'komu suspil'stvi]: collective monograph. NASU, Institute for Economics and Forecasting of the NASU. Kyiv, 288 p.
12. Kovalisko N. V., Khoronzhyj A. H. (2002) *Labour mobility in the regional labour market* [Trudova mobil'nist' v umovakh rehional'noho rynku pratsi]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 174 p.
13. Sushentseva L. L. (2011) *Formation of Professional Mobility of Future Skilled Workers in Vocational Education and Training Institutions: Theory and Practice* [Formuvannia profesijnoi mobil'nosti majbutnikh kvalifikovanykh robotnykiv u profesijno-tekhnichnykh navchal'nykh zakladakh: teoriia i praktyka] (Monograph), Institute of Vocational Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kryvy Rih, 439 p.
14. Social Mobility Commission (2023) *State of the Nation 2023: People and places. Presented to Parliament pursuant to section, 8B (6), 258 p.* Available at: <https://socialmobility.independent-commission.uk/app/uploads/2023/09/state-of-the-nation-2023.pdf> (accessed November 20, 2023).
15. Social Mobility Foundation (2023) *The Employer Index Report*, 37 p. Available at: <https://www.socialmobility.org.uk/employerindex> (accessed November 20, 2023).
16. OECD (2018) *A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility. Overview and main findings*, 63 p. Available at: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/broken-elevator-how-to-promote-social-mobility_9789264301085-en (accessed November 20, 2023).
17. Sutton Trust (2017) *About us: Social Mobility*, 56 p. Available at: https://www.suttontrust.com/wp-content/uploads/2017/07/Social-mobility-delegate-pack_WEB_FINAL.pdf (accessed November 20, 2023).
18. The World Bank (2021) *Intergenerational Mobility around the World. Policy Research Working Paper*, 47 p. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/817351624329601595/pdf/Intergenerational-Mobility-around-the-World.pdf> (accessed November 20, 2023).
19. UNESCO (2019) *Mobile & Agile UNESCO: breaking down 'silos'. Strategic Transformation Newsletter: Special edition on mobility. Perspective 2030*, 4 p. Available at: https://ar.unesco.org/sites/default/files/newsletter_strategic_transformation_en_july2019.pdf (accessed November 20, 2023).
20. ECB (2011) Labour market mobility in the central and eastern European EU member states, compared with that of the euro area, Denmark and Sweden, Economic and Monetary Developments. The external environment of the euro area. *Monthly Bulletin December*, pp. 15–17. Available at: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb201112_focus02.en.pdf (accessed November 20, 2023).
21. World Economic Forum (2020) *The Global Social Mobility Report 2020. Equality, Opportunity and a New Economic Imperative. Insight Report*, 218 p. Available at: https://widgets.weforum.org/reskillingrevolution/wp-content/uploads/2020/05/Global_Social_Mobility_Report.pdf (accessed November 20, 2023).
22. Federal Reserve Bank of St. Louis (2015) *Economic Mobility: Research & Ideas on Strengthening Families, Communities & the Economy*, 18 p. Available at: <https://www.stlouisfed.org/community-development/publications/economic-mobility> (accessed November 20, 2023).

Стаття надійшла до редакції 08.03.2024 р.